

Περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

Τέχνη καὶ Ἐκκλησία

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Πρακτικὴ Θεολογία σὲ διάλογο

«Χριστιανικὴ παράδοση καὶ καλλιτεχνικὴ δημιουργικότητα» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ Συμποσίου, ποὺ διοργανώνει ἡ «Διεθνὴς Ἐταιρεία Πρακτικῆς Θεολογίας» στὴ Ρώμη τὸν Μάιο τοῦ 2001. Εἶναι τὸ τέταρτο συμπόσιο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συγκροτήσεως σὲ σῶμα ἐκπροσώπων τῆς γαλλόφωνης προτεσταντικῆς καὶ ρωμαιοκαθολικῆς Πρακτικῆς Θεολογίας (Société Internationale de Théologie Pratique: S.I.T.P.). Τὸ πρῶτο, στὴ Λαζάννη καὶ τὸ Crêt-Bégarde τῆς Ἑλβετίας τὸ 1992, ἀποφάσισε τὴν ἴδρυση τῆς Ἐταιρείας καὶ ἐνέκρινε τὸ καταστατικό της¹. Τὰ δύο ἐπόμενα συνεκλήθησαν τὸ ἕνα στὸ Μόντρεαλ (1995)² καὶ τὸ ἄλλο στὸ Στρασβούργο (1998)³.

Οἱ νέες ἀνάγκες ποὺ προέκυψαν στὸ σύγχρονο κόσμο γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐκπαίδευση τῶν στελεχῶν τῆς προώθησαν τὴν ἀνάπτυξη τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας, ἰδιαίτερα στὶς ἐτερόδοξες Θεολογικὲς Σχολές, τόσο ὡς διδασκαλία καὶ ἔρευνα ὅσο καὶ ὡς ἐφαρμογὴ τῶν ἐρευνητικῶν ἀποτελεσμάτων. Οἱ ἐκεῖ ἐκπροσωποῦν τῶν μαθημάτων ποὺ τὴν συγκροτοῦν δὲν ἀρκοῦνται σὲ μία ἀτομικὴ καλλιέργεια τῆς ἐπιστήμης τους, ἀλλὰ συνεργάζονται σὲ ἐπίπεδο διασχολικὸ (Σχολῶν) καὶ διεκκλησιαστικὸ, (Ἐκκλησιῶν) καὶ συζητοῦν γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῶν ἐπὶ μέρους ἐξειδικεύσεών τους. Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ὤθησε στὴ δημιουργία τῆς Ἐταιρείας, τῆς ὁποίας τὰ ἐπιστημονικὰ συμπόσια γίνονται δῆμα ἐμβαθύνσεως τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων τοῦ κλάδου καὶ τῶν θεμάτων ποὺ τίθενται σήμερα, ὥστε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν κατ'ἀλληλα ἐκ μέρους τῶν μελῶν τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητος, τῆς διοικήσεως, τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας ἔχουν ἐκφράσει ζωηρὸ ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίσουν ἀπόψεις καὶ θέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὴν ἄσκηση τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ἀλλὰ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Πρακτικοῦ Κλάδου στὶς Ὁρθόδοξες Θεολογικὲς Σχολές καὶ Ἀκαδημίες. Ἐπιθυμοῦν μάλιστα καὶ εὐρύτερη συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὰ Συνεδριά τους καὶ στὰ ἐπιστημονικὰ ὄργανα. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ὑλοποιεῖται περισσότερο μὲ τὴ θέση ποὺ θέλησαν νὰ δώσουν στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση κατὰ τὸ φετεινὸ συμπόσιο.

Σύμφωνα, μάλιστα, μὲ ὁμολογία τῆς Προέδρου τῆς Ἐταιρείας καθηγήτριας Isabelle Grellet «στὸ θέμα *χριστιανικὴ παράδοση καὶ καλλιτεχνικὴ δημιουργικότητα* οἱ ὀρθόδοξοι στὸ σύνολό τους ἔχουν ἐκφρασθεῖ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι οἱ καθολικοὶ ἢ οἱ προτεστάντες» (σὲ ἐπιστολὴ τῆς ἀπὸ 28 Μαΐου 1999). Ἡ πρώτη κύρια ὁμιλία κατὰ τὴν ἑναρξὴ θὰ γίνῃ ἀπὸ τὸν ὑπογράφοντα μὲ τίτλο: «*Ἀπὸ τὴν εἰκόνα στὴν ὁμοίωση. Φιλοκαλικὴ διαλεκτικὴ μεταξὺ δημιουργίας καὶ καλλιτεχνικῆς δημιουργικότητος στὴν ὀρθόδοξη παράδοση*».

Ἡ τέχνη τοῦ διαλόγου γιὰ τὴν τέχνη

Στὸ συμπόσιο θὰ γίνῃ προσπάθεια οἱ διάφορες χριστιανικὲς παραδόσεις νὰ ἔλθουν σὲ διάλογο μεταξὺ τους. Ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι οἱ ἀντιθέσεις καὶ οἱ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν περιορίστηκαν μόνο σὲ ἐπίπεδο ἐπισήμων κειμένων, συμβόλων καὶ ὁμολογιῶν πίστεως· ἡ ἴδια ἡ τέχνη συμμετεῖχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς θεολογικὲς, πολιτιστικὲς καὶ πολιτικὲς ρήξεις σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ τέχνη δὲν στέκεται οὐδέτερα στὶς θεολογικὲς διαμάχες. Ἀποτυπώνει ἀλλὰ καὶ ἐρμηνεύει τὶς διατυπωθεῖσες ἀλήθειες. Ἡ δημιουργικότητα εἶναι τῆς τάξεως τοῦ σημαίνοντος

μενικό αυτό χάσμα ηλικιών, υπάρχουν ίσως και άλλα φαινομενικά χάσματα, όπως είναι π.χ. η μόρφωση. Άνάμεσα σε μιὰ μορφωμένη και μιὰ πιό απλή πρεσβυτέρα, ίσως να μη βρίσκεται σημείο έπαφής ή να αναπτύσσεται και κάποια συγκεκαλυμμένη αντίπαλότητα. Βέβαια, οι διαπιστώσεις αυτές είναι ελάχιστες και δεν οριοθετούν ακριβώς τὰ προβλήματα που υπάρχουν. Κάποτε μᾶς λείπει ή διάθεση να θέλουμε να αναπτύξουμε σχέσεις με ανθρώπους έξω από τὸ δικό μας κύκλο. Ίσως να μᾶς λείπει και ή δύναμη που χρειάζεται για να ανοίξουμε τις πόρτες τῆς ψυχῆς τῶν συμπρεσβυτέρων μας, να τις προσεγγίσουμε και να κάνουμε διάλογο ζεστό και ουσιαστικό, να συνδεθούμε ἔτσι με τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπη, χωρίς ἐγωϊστικές τάσεις και χωρίς τραύματα. Τότε θὰ ἀπλοποιηθεῖ και θὰ ὁμορφύνει ή ζωή μας, θὰ ἰσχυροποιήσουμε τούς δεσμούς μας και θὰ δημιουργήσουμε γέφυρες ἐπικοινωνίας μεταξύ μας. Είναι πραγματικά πολὺ ὁμορφο να ἀκουμπήσουν οι καρδιές μας, να καταθέσουμε τις λαχτάρες μας, να ἀποθέτουμε τὰ δάκρυα και τις ἐλπίδες μας.

Με βασική προϋπόθεση τὴν ἀγάπη μπορούμε να γκρεμίσουμε τοίχους, ὅπως ή διαφορὰ στή μόρφωση ή στήν ηλικία. Ἡ νεότερη θὰ στηρίζεται στήν πείρα τῆς πρεσβυτέρας, θὰ μαθαίνει κοντά της, θὰ βλέπει πὼς ἀντιμετώπισε και ξεπέρασε τὰ προβλήματα που ἐνδεχομένως κι ἐκείνη να ἀντιμετωπίζει. Ἡ πρεσβυτέρα θὰ ἀνανεώνεται ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό και τὴ δροσιά τῆς νεώτερης. Ἡ μορφωμένη πρεσβυτέρα θὰ ρουφάει τὸν πλοῦτο που κρύβει στή καρδιά τους ή ἀπλοϊκή συμπρεσβυτέρα της και ἐκείνη θὰ μαθαίνει ἀπὸ τις γνώσεις που ή ἀδελφή της ἔχει. Και με αὐτὴ τὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης και τῆς ἐνότητας θὰ βοηθηθοῦν και οι ἱερεῖς σύζυγοί μας στὸ δύσκολο ἔργο τους. Με μιὰ ουσιαστική και ἀδελφική σχέση ἀνάμεσα στις πρεσβυτέρες τῆς ἐνορίας θὰ γίνει πιό εὐκολη και καρποφόρα ή ποιμαντική τους διακονία.

Μπορούμε, λοιπόν, να δημιουργήσουμε μιὰ καλύτερη και πιό δημιουργική ἐπικοινωνία μεταξύ μας, ξεπερνώντας τούς διάφορους σκοπέλους. Πρῶτα ἀπ' ὅλα χρειάζεται να ἀγωνιστοῦμε για να γνωρίσουμε τὸν ἑαυτό μας. Δὲν μπορούμε να πλησιάσουμε ουσιαστικά ή μιὰ τὴν ἄλλη χωρίς προσπάθεια αὐτογνωσίας. Πρέπει να συνειδητοποιοῦμε ὅλο και βαθύτερα τὸ γεγονός ὅτι τὰ προβλήματα ἐπικοινωνίας ἀντιμετωπίζονται εὐκολότερα ὅσο καλύτερα γνωρίζω τὸν ἑαυτό μου και ἔχω μιὰ εἰλικρινή σχέση μαζί του. Ὁ Jung ἔλεγε: «τὸν

πλησίον μας τὸν γνωρίζουμε τόσο, ὅσο γνωρίζουμε τὸν ἑαυτό μας». Τὸν ἄλλο ἄνθρωπο, και στήν προκειμένη περίπτωση τὴν ἀδελφή μας πρεσβυτέρα, τὸν δεχόμαστε ὅπως εἶναι. Δηλαδή, ἀποδεχόμαστε τις ἰδιομορφίες, τις ἀντιλήψεις και τις ἀδυναμίες της.

Χρειάζεται να μάθουμε να ἀκοῦμε. Ἡ τέχνη τῆς ἀκρόασης ἀποτελεῖ βασικό τρόπο διευκόλυνσης τῆς ἐπικοινωνίας. Στὴν ἐποχή μας ὁ καθένας ἀκοῦει μόνο τὸν ἑαυτό του, με ἀποτέλεσμα να ἔχουμε παράλληλους μονόλογους, χωρίς ποτε οι ψυχές να πλησιάζουν ή μιὰ τὴν ἄλλη. Για να ἐπικοινωνήσει κανεὶς σωστὰ με τὸν ἀδελφό του, θὰ πρέπει πρῶτα να κενωθεί, να βγεῖ δηλαδή ἀπὸ τὴν αὐτάρκειά του, ἀπὸ τὸ κλουβὶ τοῦ βολέματός του, και να πορευτεῖ πρὸς τὸν ἄλλο. Ἐνας κουμπωμένος ψυχικά ἄνθρωπος, ἕνας κλειστός στὸ καθοῦκι του δὲν μπορεῖ να κάνει σωστὰ βήματα και παγώνει τὴν ουσιαστική ἐπικοινωνία, κάνοντάς τη τελείως ἐπιφανειακή, τυπική και ἐπιδερμική.

Ἡ σωστή ἐπικοινωνία είναι μιὰ πράξη που ἀπαιτεῖ ἀπόλυτη εὐθύνη ἀπὸ μᾶς τις ἴδιες. Είναι πολὺ δύσκολη και πολὺπλευρη ὑπόθεση, ξεπερνᾶ τις ἐπιφανειακές σχέσεις και προχωρεῖ στὸ ἐσωτερικό τῶν ἀνθρώπινων ὑπάξεων μας. Ἡ ἀληθινή ἐπικοινωνία δὲν είναι στήν οὐσία της τρόποι και μέθοδοι, ἀλλὰ πίστη ζωῆς.

Ἐπιστέγασμα ὄλων αὐτῶν, που ἀναφέραμε παραπάνω, είναι ή δύναμη τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη και χωρίς συγκεκριμένους κανόνες μπορεῖ να προσφέρει περισσότερα στήν ἐπικοινωνία ἀπ' ὅσα οι πιό τέλειοι κανόνες, χωρίς ὅμως ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη με πρῶτοπο τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, που ἐνανθρώπησε, που κένωσε δηλαδή τὸν ἑαυτό του, και πορεύτηκε πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἀποτελεῖ ἐμπνευση για κάθε ἐπικοινωνία και ταυτόχρονα ἀποτελεῖ και τὸ κριτήριό της.

Ἡ ἀγάπη είναι καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος και προϋποθέτει ψυχική συγκρότηση, ἐσωτερική ἐλευθερία και πνευματική ὁλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ὑγιή πνευματική ζωή. Αὐτὸ δείχνει ὅτι ἀπὸ κάθε ἄποψη ή ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἀμαρτιῶν, ἀδυναμιῶν και ἐλαττωμάτων, γιατί «ή ἀγάπη πάντα στέγει». Είναι χρήσιμο να συνειδητοποιήσουμε ὅτι τὰ προβλήματα ἐπικοινωνίας μεταξύ μας, ὅσες δυσκολίες κι ἂν παρουσιάζουν, ἀντιμετωπίζονται δημιουργικά με τὸν πλοῦτο τῆς ἀγάπης, τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ὅπως ὁ Ἅπ. Παῦλος στήν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή περιγράφει. «Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει, πάντα ἐλπίζει».

καὶ προσφέρει ἐρμηνευτικά ἐργαλεῖα, πού ἐνίοτε εἶναι πῶς ἀντικειμενικά ἀπ' ὅ,τι πολλές θεολογικές πραγματείες. Οἱ συζητήσεις κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Συμποσίου θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ διαλευκάνουν τέτοιου εἴδους ζητήματα. Θὰ δοθεῖ, ὅπως ἐλπίζεται ἀπὸ τοὺς διοργανωτές, ἡ εὐκαιρία νὰ «ξαναδιαβάσουμε» μὲ κριτικό τρόπο ὄχι μόνο τὶς ὑπάρχουσες διαφορὲς μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ κυρίως τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στὶς θεολογικὲς εὐαισθησίες τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐκείνων τῆς Δύσεως, ἔτσι ὅπως «πέρασαν» μέσῳ τῆς τέχνης. Εἶναι φυσικὸ ὅτι, ὅταν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἓνα τόσο εὐρὺ πεδίο ὅπως εἶναι ὁ κόσμος τῆς τέχνης, δὲν θὰ εἶναι δυνατὸ παρὰ νὰ προταθοῦν μερικοὶ μόνο «διάδρομοι» στοχασμοῦ καὶ ἔρευνας.

Βοηθητικὴ ὅπωςδὴποτε στὸ διάλογο θὰ εἶναι ἡ συμπερίληψη καὶ ἀξιοποίηση τῶν καλλιτεχνικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν στοιχείων πού προσφέρει ἡ ἴδια ἡ πόλη τῆς Ρώμης. Ἔτσι, οἱ συνέδρου θὰ ἐπισκεφθοῦν πέραν τῶν Μουσείων τοῦ Βατικανοῦ, τὶς Κατακόμβες τῆς Πρίσκίλλας, τὸν Domus Aurea (Χρυσὸς Οἶκος τοῦ Νέρωνα), τὴ Ρώμη τοῦ Μπαρόκ κ.ά. Αὐτὲς οἱ ἐπισκέψεις δὲν θὰ ἐξυπηρετοῦν αὐτὸν πού συνήθως χαρακτηρίζεται ὡς «συνεδριακὸς τουρισμός». Θὰ ἀφήσουν ἰκανὴ θέση στὸ μάτι, στὸ βλέμμα, κάτι πού ἀπαιτεῖ μία θεολογικὴ ἐκπαίδευση τοῦ βλέμματος, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ «ἐρμηνεύει» ὅταν εἰσέρχεται σ' αὐτὴ τὴν ἰδιαιτέρη «ὀπτική» (θέαση) πού διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συνήθως προ-

σεγγίζουμε τὰ κείμενα. Οἱ διοργανωτὲς ἐπιθυμοῦν μία τέτοια πρώτη ἐπιλογή νὰ χαρακτηρίζει τὶς διαφορὲς συμβολὲς καὶ τὶς ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεις τοῦ συμποσίου. Τὸ ἀγιογραφικὸ ἀνάγνωσμα τὸ πρῶτὴ τῆς κάθε ἡμέρας θὰ διασυνδέει τὶς τυχόν νὰ προκύψουν ἐνστάσεις μεταξὺ βιβλικοῦ κειμένου καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐρμηνείας. Μία δεύτερη ἐπιλογή ἀφορᾷ στὰ ἐρεθίσματα πού θέλει νὰ δώσει τὸ συμπόσιο στοὺς πρακτικὸς θεολόγους γιὰ νὰ

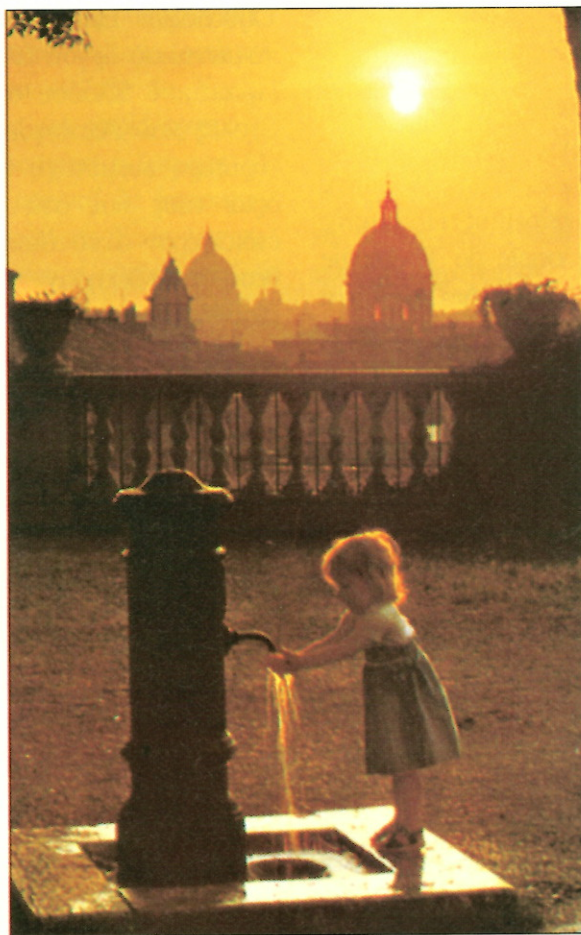
ἀναλύσουν, νὰ ἐμβαθύνουν καὶ νὰ ἀνακαλύψουν νέους χώρους, πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις τῆς θεολογικῆς ἐκπαίδευσης καὶ διδασκαλίας, ἔτσι ὥστε νὰ ἐπιανεκτιμηθεῖ ἡ καλλιτεχνικὴ διάσταση στὸ διδακτικὸ καὶ παιδαγωγικὸ ἔργο. Οἱ ὀμάδες ἐργασίας θὰ ἔχουν ὡς ἀποστολή τους, λοιπόν, νὰ ἐξετάσουν τὴν τέχνη καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργικότητα στὴν Κατήχηση, τὴ Λειτουργία, τὴν Ὀμιλητικὴ, τὴν Ποιμαντικὴ διακονία.

Κατανοοῦμε ἀσφαλῶς ὅτι τὸ συμπόσιο αὐτὸ θὰ ἀποτελέσει ἓνα σταυροδρόμι προτέρων ἐμπειριῶν καὶ νέων ἐρεθισμάτων· μία ἀπαρχὴ γιὰ τοὺς συμμετέχοντες ἔτσι, ὥστε ὁ καθένας ἐκ

τῶν ὑστέρων νὰ μπορέσει νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὰ στοιχεῖα πού θὰ ἔχει πάρει προσαρμοζοντάς τα στὴ δική του διδακτικὴ πρακτικὴ.

Ἡ ὀρθόδοξη εἰκόνα ἀφορμὴ γιὰ ἐπικοινωνία

Ἄν μιλήσαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου μας γιὰ συσπείρωση τῶν γαλλοφώνων ἐκπροσώπων τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας, δὲν ἦταν γιὰ

Ρώμη: Θέα ἀπὸ τὸ Καπιτώλιο.

νά παραθεωρήσουμε τὸ σπουδαῖο ἔργο ποὺ ἐπιτελεῖται στὰ πλαίσια τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ γερμανόφωνου κόσμου, σὲ ζητήματα Πρακτικῆς ἢ Ποιμαντικῆς Θεολογίας. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ σημειώσουμε τὴν ἔκταση ποὺ ἔχει πάρει ἡ σπουδὴ τοῦ θεολογικοῦ αὐτοῦ κλάδου στὴν ἀγγλικὴ καὶ γερμανικὴ γλώσσα. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ θὰ θέλαμε ἀπλῶς νὰ διαπιστώσουμε ὅτι παρατηρεῖται τὸ ἴδιο ζῶν-ρο ἑνδιαφέρον καὶ σ' αὐτὲς γιὰ τὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ θεωρία αὐτῆς τῆς πράξεως. Συμπίπτει μάλιστα νὰ ἀπασχολοῦνται, προκαλούμενες ἀπὸ τὸν ὑπάρχοντα προβληματισμὸ γύρω ἀπὸ πολιτιστικά, πολυπολιτιστικά καὶ διαπολιτιστικά θέματα, μὲ τέτοιου εἶδους ζητήματα.

Ἀναφέρω γιὰ παράδειγμα τὴν ὑπαρξὴ τῆς «Ἐταιρείας γιὰ διαπολιτιστικὴ ποιμαντικὴ φροντίδα καὶ συμβουλευτικὴ» μὲ ἔδρα τὸ Ντύσελντορφ, ποὺ συνεργάζεται μὲ τὸ «Εὐρωπαϊκὸ συνέδριο γιὰ ποιμαντικὴ φροντίδα καὶ συμβουλευτικὴ» στὴ διοργάνωση τῆς ἐβδόμης εὐρωπαϊκῆς συναντήσεως στὴ Δημοκρατία τῆς Τσεχίας, τὸν Αὐγούστο τοῦ 2001. Θέμα τῆς συναντήσεως εἶναι ἡ Cura animarum, ἔτσι ὅπως ὀνομάζεται ἡ Ποιμαντικὴ στὴ λατινικὴ γλώσσα, φροντίδα ψυχῶν, δηλαδή, ποὺ μεταφέρθηκε αὐτούσια καὶ στὴν γερμανικὴ ὡς Seelsorge (Seele: ψυχὴ, Sorge: φροντίδα). Τὸ συνέδριο θὰ ἐξετάσει κατὰ πόσον ὑπάρχουν στὴ σημερινὴ Εὐρώπη οἱ δυνατότητες καὶ τὰ περιθώρια γιὰ φρον-

τίδα τῶν ψυχῶν. Ὑπάρχει μία ψυχὴ τῆς Εὐρώπης (Anima Europae) καὶ γι' αὐτὴν συνεπῶς μία ἀνθρώπινη φροντίδα; Κατὰ πόσον εἶναι ἀναγκαῖα σήμερα μία ποιμαντικὴ καὶ πνευματικὴ μέριμνα καὶ φροντίδα⁴;

Ἄν συνοπτικὰ ἀναφέρθηκα στὴ θεματικὴ τοῦ συνεδρίου, ἦταν γιὰ νὰ σημειώσω, καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ συνδέσω τὸ συμπόσιο στὴ Ρώμη καὶ τὴ θεματικὴ του μὲ τὸ συνέδριο στὴ Τσεχία, ὅτι μία ὁμάδα ἐργασίας τοῦ τελευταίου θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέμα: «Τὸ πνευματικὸ μῆνυμα τῶν Εἰκόνων στὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες». Οἱ διοργανωτὲς δὲν θέλουν ἀπλῶς μία θεωρητικὴ προσέγγιση. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ μία βραχεῖα εἰσαγωγὴ στὴν ἀρχή. Πρόθεσή τους εἶναι νὰ «ἀσκηθοῦν» οἱ συνέδριοι στὴ συνάντησή τους μὲ τὶς εἰκόνες καὶ εἰ δυνατόν νὰ λάβουν ἐμπειρία τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πνευματικοῦ μηνύματος ποὺ ἐκπέμπουν. Φιλόδοξη ἀσφαλῶς πρόθεση, ποὺ μπορεῖ, ὅμως, νὰ ἀποδειχτεῖ σωτήρια γιὰ τὴν ἐπικοινωνία καὶ συνεννόηση τῶν θεολογιῶν μεταξύ τους. Δίπλα στὶς τόσες γλώσσες, ποὺ ἡ σύγχρονη Βαβέλ ἐμφανίζει ὡς αἰτία ἀσυνεννοησίας ἢ τοῦλάχιστον δυσκολίας στὴν ἐπαφὴ καὶ τὴν κοινωνία, μπορεῖ ἡ Εἰκόνα, ποὺ συνιστᾷ καινὴ θεολογικὴ γλώσσα, νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὡς κοινὴ θεολογικὴ γλώσσα, ὡς «σκεῦος διαποιμάνσεως» καὶ ἐπικοινωνίας. Καὶ νὰ ἐπιτελέσει ἔτσι καὶ τὴν «συμφιλίωση τῆς μνήμης», πάγιο αἶτημα στὶς διεκκλησιαστικὲς σχέσεις τελευταῖα.

1. Σ' αὐτὸ ἐξετάστηκαν ἡ σημερινὴ κατάσταση, οἱ μέθοδοι καὶ οἱ προοπτικὲς τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας.

2. Θέμα του εἶχε τὶς «Προκλήσεις τῆς πόλης πρὸς τὴν Πρακτικὴ Θεολογία». Βλ. Στὸν «Εφημέριο» τῆς 1ης καὶ 15ης Ἰουνίου 1995, σ. 182-184, 220-221 ἄρθρο μου μὲ τίτλο: Ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, καθὼς καὶ τῆς 1ης Ἰουλίου 1998, σ. 184-185 μὲ τίτλο: Ὁ Θεὸς στὴν πόλη, ὅπου καὶ παρουσιάζω τὴν ἔκδοση τῶν Πρακτικῶν τοῦ συμποσίου.

3. Συζητήθηκε τὸ πολὺ ἑνδιαφέρον θέμα «Τελετὲς καὶ τελετουργικὰ ὡς τόποι Πρακτικῆς Θεολογίας». Τὰ Πρακτικὰ ἐκδόθηκαν μὲ ἐπιμέλεια τοῦ καθηγητοῦ Bernard Kaempf ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Cerf, Παρίσι 2000: Rites et ritualités.

4. Ὁ λόγος θὰ μάκραινε, ἂν ἐπεκτεινόμαστε σὲ ἐξηγήσεις καὶ ἐννοιολογικὲς διευκρινίσεις γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Θὰ ἐκληφθεῖ τὸ anima europae ὡς ἡ εὐρωπαϊκὴ ψυχὴ σὲ σχέση μὲ τὴν ἀσιατικὴ ἢ τὴν ἀφρικάνικη μὲ ἰδιαίτερα ψυχολογικὰ χαρακτηριστικά καὶ ἄλλα, ὅπως πολλοὶ ἐπιχειροῦν νὰ διακρίνουν μία ἀνδρική ἀπὸ μία γυναικεῖα ψυχὴ; Ἡ μήπως μὲ τὴ λέξη ψυχὴ ἐννοεῖται αὐτό, δηλαδή, ποὺ τὴν ζωοποιεῖ καὶ τὴν ἐμψυχώνει καὶ ἂν δὲν τὴν ἔχει κινδυνεύει νὰ πεθάνει; Καὶ ποιὸς ἢ ποιοὶ θὰ ἀποτελοῦσαν αὐτὴν τὴν ψυχὴ; Ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Διόγνητον εἶχε σαφὴ ἄποψη γι' αὐτὸ τὸ θέμα. Οἱ χριστιανοὶ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου. «Ὁ ἐστὶν σῶματι ψυχὴ οὕτω οἱ Χριστιανοὶ τῷ κόσμῳ». Εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε τὸ ἀμφισβητοῦμε «ἡ θεμελιακὴ ἐκλογή τοῦ εὐρωπαϊοῦ ἦταν ἡ χριστιανικὴ» (Χρῆστος Μαλεβίτσος). Αὐτὸ πρέπει νὰ τονιστεῖ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς προσπάθειες ποὺ ἔγιναν τελευταῖα νὰ περιπέσει στὴν «συλλογικὴ λήθη» ἡ ἀλήθεια αὐτὴ μὲ ἀφορμὴ τῆ Χάρτα τῶν Θεμελιωδῶν Δικαιωμάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσεως. Ποιμαντικὴ φροντίδα γιὰ τὴν Εὐρώπη θὰ σήμαινε προσπάθεια νὰ ξαναβρεῖ τὴν «ψυχὴ» τῆς. Ὅχι, βέβαια, ἀπὸ μόνη τῆς. Ἴδου ἡ ιστορικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα τῆς Ὁρθόδοξου.